

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ**

**ΚΥΚΛΟΣ ΚΕ'
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2011 - 2012**

**ΑΝΘΡΩΠΟΓΟΝΙΑ
Φυσική Ιστορία του Ανθρώπου
'Η
Ανθρώπινη Φύση και Ανέλιξη
(από τις Δυναμερές Πρωταρχές
μέχρι την Ακμή της Τελειότητας)**

Το 17ο τακτικό Σεμινάριο του φετινού ΚΒ' Κύκλου θα πραγματοποιηθεί την Πέμπτη 5 Απριλίου του Σωτήριου και Αναγεννητικού έτους 2012 της Δημιουργικής Καταστροφής, στις 8.30 το βράδυ. Το Σεμινάριο είναι το τελευταίο του Γ' Μέρους του τρέχοντος Κύκλου, του Μέρους στο οποίο μελετάμε την δημιουργική Μεγακρίση του 6ου αιώνα π. Χ., και το οποίο συμβολικά τελειώνει ενώ βαδίζουμε προς την Κυριακή των Βαΐων, την ημέρα της ανθρώπινης δόξας του Κυρίου Δημιουργικού Λόγου. Θέμα της συνάντησής μας θα είναι το θαύμα και το μυστήριο του Αθηναϊκού Χρυσού Αιώνα:

**Το Θαύμα και η Τραγωδία της Αθήνας:
Νοῦς, Ελευθερία και Κοσμική Τάξη.
Η Προέλαση από τον Σόλωνα στον Χρυσούν Αιώνα.
Ανοδος (600 – 450 π. Χ.) και Πτώση (450 – 404 π. Χ.)
μιας Κοσμοιστορικής Ηγεμονίας.**

Εντοπίσαμε τη ρίζα και θεμέλιο του Ελληνισμού, το Δωρικό βίωμα του Κάλλους. Από την Αρχή αυτή, είδαμε, εκπορεύεται κυρίαρχο το Ελληνικό Πνεύμα που συμβολίζεται με την Άγια Ακολουθία της Ύπαρξης:

Είναι ☐ Ον ☐ Ουσία ☐ Μορφή ☐ Αρμονία.

Η Νομοτέλεια της Ύπαρξης είναι η ομορφιά και ο κοσμικός Νόμος της η Αρμονία. Η Δύναμη της Ύπαρξης είναι ο Έρως. Ο Αγώνας της Ύπαρξης είναι η σύγκρουση των όντων δρώντων ερωτικά. Η ακατάσχετη ροπή του όντος για την τελειότητα προκαλεί τον Πόλεμο, πατέρα πάντων. Δια του πολέμου αποκαθίσταται και συντηρείται η καθολική αρμονία. Δια του αγώνος πραγματούται η τελειότητα του είναι και ανθίζει το κάλλος. Μυθολογικά εκπεφρασμένο, ο Άρης συνευρίσκεται με την Αφροδίτη. Και κόρη του είναι η Αρμονία.

Η Μυθολογία είναι συμβολική Φιλοσοφία. Και η Φιλοσοφία λογική Μυθολογία.

Η Μορφή του Όντος είναι μια Περάτωση του Απείρου. Το Άπειρο, ως μη έχον πέρας, είναι μια ανοικτή δυνατότητα αυτού ή του άλλου καθορισμού του. Γιαυτό είναι γυμνή, ανενεργοποίητη Δύναμη. Ο Όρος σφραγίζει με ένα πέρας το άπειρο πραγματώνοντας μια από τις ανοικτές δυνατότητές του, έναν ωρισμένο προσδιορισμό από το πεδίο πολυκαθορισμού του. Πλήρης Δύναμη είναι η οργώσα ροπή μιας ανοικτής δυνατότητας προς αυτοπραγμάτωση. Πόλεμος και αγώνας υπάρχει και στη σύγκρουση των δυνατοτήτων ως δυνάμεων προς ενεργοποίησή τους. Ανταγωνίζονται ποια θα μορφώσει το άπειρο.

Οι υπερισχύουσες δυνάμεις περατώνουν το άπειρο. Η ουσία του όντος περικλείεται στη μορφή του. Ο ανοιχτός ορίζοντας των δυνατοτήτων του κλείνεται – ορισμένες πραγματώνονται και οι υπόλοιπες ακυρώνονται. Ο ορισμός είναι πέρας και περιορισμός. Σαυτό το πέρας και περιορισμό έγκειται η ουσία και η δύναμη του όντος. Αυτή η Δύναμη είναι η ενεργητική δύναμη του πέρατος, όχι η παθητική δυνατότητα της απειρίας. Η δύναμη της απειρίας χρειάζεται την δύναμη του πέρατος για να ενεργοποιηθεί. Ακόμη κιαν στις Κοσμικές Απαρχές η Απειρία γεννάει το Πέρας, η προαιώνια Νύξ τον αιώνιο Φάνητα. Τον γεννάει γιατί τον χρειάζεται στον Ιερό Γάμο όπου η Απειρία συνευρισκόμενη με το Πέρας, τον Μέγιστο Παγκρατή Υιό της, περατούται και μορφοποιείται από αυτόν, συνουσιάζεται και συνουσιώνεται μαζύ του. Και τότε αποτίκτεται η μεγάλη γέννα του Όντος.

Η συνεύρεση πέρατος και απείρου αποτελεί το ον. Η συνουσία τους δίνει την ουσία του. Άλλα η μορφή της αρμονίας πέρατος και απείρου, η αναλογία τρόπον τινα του μείγματός τους, που συνιστά το ευσταθές ον, είναι μια βέλτιστη ισορροπία μεταξύ των δυο παραγόντων στις ποικίλες εκφράσεις τους. Περισσότερο πέρας από την optimum αναλογία καταπνίγει δυνάμεις της απειρίας χωρίς να αφήνει εκείνο το ελεύθερο πεδίο εσωτερικού ανταγωνισμού που επιτρέπει τη φυσική αυτοδιάρθρωση του άπειρου πεδίου σε σταθερές δομές με ισχυρή μορφή. Λιγότερο πέρας από την optimum αναλογία αδυνατεί να τιθασσεύσει δυνάμεις της απειρίας που αφήνονται έτσι ανοικτές εκτός ορισμού αποσταθεροποιώντας την προκύπτουσα αμενηνή μορφή, είδωλο του Άδη. Στην πρώτη περίπτωση το ον στεγνώνει, ξηραίνεται και αποστεώνεται, καταντώντας εύθραυστο.

Πάσχει υπερπροσδιορισμό που νεκρώνει τη φυσική ρώμη του. Στη δεύτερη υγροποιείται, διαφθείρεται και αναλύεται, γινόμενο πλαδαρό. Πάσχει υποπροσδιορισμό που αμαλδύνει τη δημιουργική γονιμότητά του. Και στα δύο άκρα η ανισορροπία πέρατος και απείρου κάνει το ον ασταθές, δηλαδή το σπρώχνει, το βυθίζει στο μη ον. Λέω «άκρα», αλλά στην πραγματικότητα πρόκειται για όλο το πεδίο μεταβολής εκατέρωθεν του ακριβώς εναρμόνιου όρου που συνιστά τον optimum προσδιορισμό του απείρου υπό του πέρατος σε κάθε περίπτωση.

Το Ελληνικό Πνεύμα συνάρπαξε την ποίηση και της έδωσε Μορφή, τη μοναδικότητα της εναρμόνιας ισορροπίας πέρατος και απείρου. Πρώτη φανέρωση του Πνεύματος.

Το Ελληνικό Πνεύμα συνάρπαξε την τέχνη (εικαστική και αρχιτεκτονική) και έκανε το ίδιο. Δεύτερη φανέρωση του Πνεύματος.

Συνάρπαξε την κοινωνία των ατόμων και την διαμόρφωσε με την τριπλή φυσική προστακτική (α) της Αρχής της Αριστείας (θετικά διατρανωμένης στο Αγωνιστικό Ιδεώδες της Ζωής), (β) της Αρχής των Ορίων (αρνητικά κατακυρούμενης ως Νόμου της Τιμωρίας της Ύβρεως, της Ύβρεως ως Υπέρβασης ορίων και Καταστροφής Πέρατος), και (γ) της ομοζύγου Αρχής του Κύδους και της Αιδούς (του Δοξασμού της Τελειότητας και της Εντροπής μπροστά στο Κάλλος της). Τρίτη φανέρωση του Πνεύματος.

Συνάρπαξε την οικονομία και έδωσε τη Μορφή του Χρήματος. Τέταρτη φανέρωση του Πνεύματος.

Συνάρπαξε τη Θρησκεία και εμφύσησε το Μυστήριο της Αποκάλυψης και τον Ορφικό Συμβολισμό. Πέμπτη φανέρωση του Πνεύματος.

Συνάρπαξε τη σκέψη και απετέλεσε τη Φιλοσοφία. Έκτη Φανέρωση του Πνεύματος.

Οι Συναρπαγές αυτές που διαδηλώνουν την Επιφάνεια του Πνεύματος οδήγησαν το Ελληνικό Σύστημα σε κρίση τον 6ο αιώνα π.Χ. Όδινε ο Ελληνισμός την τελειωτική έβδομη Συναρπαγή του κρατικού συστήματος, του οργανωτικού πλαισίου ανθρώπινης συμβίωσης και συλλειτουργίας εν κοινωνίᾳ.

Η κρίση ήταν τιτανική, αλλά περιοριζόταν στο πεδίο της πολιτικής οργάνωσης της κοινωνίας σε Κράτος. Ετέθη δηλαδή οξύτατα στο επίπεδο των δομών της πολιτικής εξουσίας το ζήτημα της εναρμόνιας ισορροπίας πέρατος και απείρου. Και η λύση εβράδυνε. Το Πνεύμα έψαχνε την αρπαγή που θα το πραγμάτωνε και σε αυτόν τον τομέα. Έμελλε να είναι το ένδοξο θύμα του η Αθήνα.

Η κρίση ήταν εσωτερική. Το Πνεύμα δημιούργησε τον Άριστο πριν δημιουργήσει την optimum πολιτική δομή της κοινωνίας. Η Αριστεία της τελειότητας γέννησε τον ισχυρό Άνδρα, Γνώστη και Ρέκτη ταυτόχρονα, κύριο και φορέα της μιας και αδιαίρετης θεωρητικής σοφίας και πρακτικής φρόνησης. Οι «7» σοφοί και οι τύραννοι γεννώνται την ίδια εποχή, στην τροπή των αιώνων 7ου προς 6ον. Και επιπλέον, οι πλείστοι των σοφών ήσαν και τύραννοι ή ισοτύραννοι. Και της Ελληνικής Τυραννίας επί το πλείστον και κατ' ουσίαν το στήριγμα ήταν η πειθαναγκάζουσα βία της αριστείας ερειδόμενη στην κοσμική τάξη περισσότερο από τη γυμνή βία της επιβολής δρώσα ά-κοσμο ανάγκη.

Η κρίση ήταν βαθύτατα πολιτική αλλά είχε την πρώτη αιτία και καταβολή της στο ίδιο το Πνεύμα του Ελληνισμού. Ήδη το συστατικό Δωρικό βίωμα του Κάλλους δημιουργεί σε κοινωνικό επίπεδο πεδίο έλξης και περιστροφής περί τον Ηλιακό άριστο. Η Κοσμική Δυναμική του Έρωτα αντιστρέφει τους συνήθεις ρόλους ενεργητικού και παθητικού. Ο ερών πάσχει τη δύναμη του έρωτα παρά δρα αυτήν και το ερώμενον ασκεί την ερωτική έλξη παρά την υποφέρει. Ο ερών πένεται την τελειότητα του ερώμενου. Την αναγωγό δύναμη του

Έρωτος συντροφεύει η Διαθήκη του των Ορίων. Ο ερών διαστέλλεται αναγόμενος και βιαζόμενος εις τελειότητα, δυναμοποιείται για γέννα εν τελειότητι, αλλά και συστέλλεται εν-τρεπόμενος την καταπληκτική φανέρωση του Κάλλους και Τέλους. Στον αντιφατικό αυτὸν συναγερμό ταυτόχρονης διόγκωσης εν εξάρσει και ταπείνωσης εν παθήσει ρίζωνεται και συνίσταται το Μανικόν του Έρωτος. Κάλλος και Έρως και θεία Μανία και Δημιουργία και Αιδώς συμπλέκονται με αδαμάντινους, άρρηκτους δεσμούς. Από την Κοσμική Ερωτική παρήγαγε ο Αριστοτέλης την τελεολογία του. Το τέλος (σκοπός και τελειότητα σε αδιάλυτη σύζευξη) είναι η ακατανίκητη αιτία. Η τελική αιτιότητα είναι η προεξάρχουσα αρχή του «Κόσμου», έναντι της υλικής αιτίας, αυτής της μορφής, αλλά και του ποιητικού αιτίου. Η προβολή στο πολιτικό πεδίο της κοσμικής αρχής της τελειότητας και της εφαρμοστικής ανθρώπινης αρχής της αριστείας συγκροτεί την πολιτειακή αριστοκρατία. Η πολιτική έξουσία λειτουργείται υπό των κατά φύσιν αρίστων και διανέμεται αντικειμενικά και αυτόματα κατ' αξίαν. Και επειδή πρόκειται στην πολιτική σφαίρα για λήψη και εκτέλεση αποφάσεων μείζονος σημασίας για τον κοινωνικό οργανισμό, οι αρετές που η χρεία τους δίνει τη μέγιστη αξία είναι η φρόνηση και η ανδρεία, η ακμή νοός και σώματος. Όπως ύμνησε ο Πίνδαρος μεγαλειωδώς στο προοίμιο του βου Νεμεονίκη του:

Ἐν’ ἀνδρῶν, ἐν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι· διείργει δὲ πᾶσα κεκριμένα
δύναμις, ὡς τὸ μὲν ὄυδεν, οὐδὲ
χάλκεος ἀσφαλές ἀιὲν ἔδος
μένει ὄυρανός· ἀλλὰ τι προσφέρομεν’ ἔμπαν’ ή μέγαν
νόον’ ἡτοι φύσιν ἀθανάτοις,
καί περ ἐφαμερίαν οὐκ ἐιδότες οὐδὲ μετα νύκτας
ἀμμε πότμος
ἀντιν ’έγραψε δραμεῖν ποτὶ στάθμαν.

Στον μέγα νόον και στη σωματική καλλονή της τελειότητας μπορούμε να μοιάσουμε στους θεούς από τους οποίους διακριδόν χωριζόμαστε σε δύναμη και ασφάλεια, εμείς όντες μηδαμινής ισχύος στην κοσμική κλίμακα και ογκηράς αβεβαιότητας, εκείνοι παντοδύναμοι υπό Μοίραν και σε χάλκινη σταθερότητα βεβηκότες.

Η φρόνηση είναι η αρετή (η ικανότητα) της τελειότητας του νου. Και η ανδρεία η αρετή (η ικανότητα) της σωματικής ακμής. Σε αυτές τις δυο αρετές εδράζεται η φυσική αριστοκρατία του Ελληνικού πολιτικού συστήματος. Και η αριστοκρατία είναι εν γένει η πρώτη πολιτική διαμόρφωση του Ελληνισμού – διαμόρφωση πολυμερισμένη κατ’ εξειδίκευση από πόλεως σε πόλη, όσο το πνεύμα του Ελληνισμού έψαχνε για την απολύτως επαρκή Πολιτική Μορφή που θα το διευκόλυνε να μεγαλουργήσει.

Εννοείται ότι η Ελληνική Αριστοκρατία για την οποία μιλώ εδώ ως πολιτικής του κοσμικού νόμου της τελειότητας, δεν έχει σχέση με την ευγένεια της καταγωγής – το ακριβώς αντίθετο μάλιστα, όπως θα δείξω αμέσως μετά. Η Ελληνική αρχετυπική Αριστοκρατία είναι η φυσική αριστοκρατία των ικανοτήτων, για την οποία τόσο μιλάνε οι Πατέρες της Αμερικανικής Δημοκρατίας αντλώντας από τον Αθηναϊκό Χρυσούν Αιώνα. Και η φυσική αριστοκρατία δεν έχει επίσης σχέση με οποιαδήποτε ολιγαρχία αποτελούμενη δια μερικού κανόνος επιλογής.

Η φυσική αριστοκρατία ενός ελεύθερου συστήματος εδράζεται στην αυθόρμητη αλλά και έλλογη αποδοχή της αρχής της ικανότητας από τον άνθρωπο. Η χρεία, θεμέλιο της αξίας,

απαιτεί ικανότητα και αναδεικνύει την «αρετή» για την ικανοποίησή της. Τίποτε άλλο δεν επαρκεί. Η θέσμιση είναι μόνον μέσον για τη διάκριση της αξίας όταν δεν είναι ευχερής η άμεση διάγνωσή της. (Λέω «άμεση», γιατί αν δεν πιέζει ο χρόνος, η διάκριση της ικανότητας φαίνεται καθαρά από τα αποτελέσματα της δράσης της).

Η πολιτική έκφραση αυτής της απόλυτης αλήθειας είναι η αβίαστη αριστοκρατία του πρωτογενούς Ελληνισμού, η οποία εδράζεται στην πειθώ και όχι στον εξαναγκασμό. Ή μάλλον, καλύτερα, προσεπικυρούται από την Αιδώ. Ακόμη περισσότερο. Η αβίαστη πειθώ εξασφαλίζεται γιατί ο φρόνιμος διαγιγνώσκει διαρθρωμένα ελλόγως και νοερά την ίδια πραγματικότητα που οι Μεγάλοι Αριθμοί ενστικτωδώς και αδιάρθρωτα επίσης αντιλαμβάνονται. Η αριστεία δεν εισάγει άλλη κλίμακα αξιών από αυτήν που σεβάζονται οι μεγάλοι αριθμοί, αφού μια και η αυτή κοινή τάξις, ο Λόγος του Όντος, ισχύει στην κοσμική αρμονία, και ως εκ τούτου επίσης στην ανθρώπινη φύση καθολικώς και εν γένει.

Η ελάχιστη θεσμική εξασφάλιση της συλλειτουργίας αριστοβουλίας των εσθλών και κριτικού ενστίκτου των μεγάλων αριθμών προκύπτει αν απαιτηθεί η βουλή των Αρίστων να υποβάλλεται στην αποφασιστική κύρωση των Μεγάλων Αριθμών, του Δήμου. Δίπλα στη Βουλή των Φρονίμων και τον Δήμο εν συζεύξει, χρειαζόμαστε συλλειτουργικά και την αρχή της ανδρείας ως στρατιωτική ηγεσία και ως σταθεροποιητή εναρμόνιας κοινωνικότητας. Και διπλή ηγεσία για την αποφυγή τυραννικής βασιλείας. Και ίδού πώς προέκυψε κατά παραγωγή το Σπαρτιατικό πολίτευμα από τις προϋποθέσεις και επιταγές του Ελληνικού Πνεύματος. Δεν είναι επιπλέον παράδοξο ότι ο «Κόσμος» αυτός της κοινωνίας εμφανίστηκε διαρθρωμένος πρώτιστα στην καθαρότερη εκπολιτισμένη Δωρική επικράτεια, στη Σπάρτη. Να η Μεγάλη Ρήτρα του Λυκούργου, θεόθεν εσφραγισμένη από τον Απόλλωνα στο Μαντείο των Δελφών (Πλούταρχος, Λυκούργος, 6, 2):

Διὸς Σελλανίου καὶ Αθανᾶς Σελλανίας ιέρὸν ιδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὥβὰς ὥβάξαντα, τριάκοντα γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥραις ἐξ ὥρāν ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος, οὕτως ἐισφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι· δαμωδᾶν <δ> ἀν>γορίαν ἦμεν καὶ κράτος.

[Τα χειρόγραφα έχουν “Σελλανίου”. Προτιμώ “Σελλαν-” = Ελληνίου, Ελληνικού, από την αρχική ρίζα Φελ-, που πολλαχώς μετετράπη γελ-, βελ-, ήελ- και ελ-, σελ-. Πιθανό είναι το Μαντείο να αναφέρεται στην καταγωγή (κύριου κλάδου του λάχιστον) των Δωριέων, ως και καθαρώτερων Ελλήνων με την έννοια που έχω εξηγήσει, από την Πινδο, και ειδικότερα από την περιοχή της Δωδώνης, όπου και ο Πελασγικός αρχέγονος Ζευς ελατρεύετο και οι Σελλοί κατοικούσαν. - Γράφουν διάφοροι διαφορετικά “Σκυλλαν-” βασιζόμενοι σε δύο χρείες – μνείες. Η μία είναι του Στέφανου Βυζαντίου, Εθνικά, s.v. : Σκύλλιον. ὄρος Κρήτης. οι παροικοῦντες Σκύλλιοι. Σκύλλιος γάρ ο Ζεὺς αὐτοῦ τιμᾶται, ἐνθα φασὶν ἀποθέσθαι τοὺς Κουρῆτας μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὸν Δία. Ο Goettling πρώτος εξ αυτού πρότεινε να γραφεί “Σκυλλαι-” στην Ρήτρα. Άλλα τί θέλουν οι Σπαρτιάτες στον μύθο της γέννησης του Δία όπου εμπλέκονται οι Κουρῆτες; Προφανώς πρόκειται για Σπαρτούς, v. Chr. Aug. Lobeck, Aglaophamus, pp. 1146 – 7. Και το βουνό αυτό της Κρήτης είναι άλλως άγνωστο.

Ευλογοφανέστερη είναι η πρόταση του Meineke (ad loc.) να συνδέσει τα θεία επίθετα της Ρήτρας με την γλώσσα του Ησύχιου s. v. Σκυλλανίς. ή πολεμική. ίσως από τού σκυλλεύειν. Δεν μνημονεύεται ο τόπος της γλώσσας. Η ρίζα σκυλ- φαίνεται να σημαίνει πρωτευόντως όπως έχει ο Ησύχιος s. v. : σκύλσις. θυμός, σάλος, ταραχή. Άλλα δεν φτάνει για να στηρίξει το επίθετο στην ρήτρα.

Στην τελευταία φράση πριν το “καὶ κράτος” το κείμενο είναι διεφθαρμένο στα χειρόγραφα: +γαμωδανγοριανημην+ ή +...νιμην+. Βέλτιστη φαίνεται η αποκατάσταση του Kirsten, “δαμωδᾶν ἀναγορίαν ἡμεν” την οποία υιοθέτησα προσθέτωντας το “δ” και κόβοντας το “α”, ἀνγορίαν = ἀναγορίαν. Έτσι, η πράλειψη του δεύτερου “δαν” είναι ευκολώτατο χειρογραφικό λάθος. Για το “δαμώδεις” έχουμε την μαρτυρία του Ησύχιου, s. v. Δαμώδεις (αντί του χειρογραφικού “δαμώσεις”, διορθώνοντας με τον H. Stephanus και Meursius). δημόται. ή οι ‘εντελεῖς, παρὰ Λάκωσιν. Γλώσσα ρητή και τοποποιημένη στους Λακεδαιμόνιους. “Νεοδαμώδεις” ήσαν οι απελεύθεροι από εἰλωτες, “οι κατὰ δόσιν ἐλεύθεροι ἀπὸ τῆς ἐιλωτίας”, οπως ἔξηγει ο Ησύχιος s. v.]

(Θα την ξανασυζητήσουμε τη Ρήτρα στο Σεμινάριο).

Ο Τυρταίος έτσι τελειοποίησε τα θεϊκά εξάμετρα της επικύρωσης (Fr. 1b Prato = 3b Diehl = Πλούταρχος, Λυκούργος, 6, 10):

Φοίβου ἀκούσαντες Πιθωνόθεν ὄίκαδ ἐνεικαν
Μαντείας θεοῦ καὶ τελέεντ̄ ἐπεα·
ἀρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,
δίσι μέλει Σπάρτας ἴμερόεσσα πόλις,
πρεσβύτας τε γέροντας, ἐπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,
έυθείαις ρήτραις ἀνταπαμειβομένους.

Η μοναδική τροποποίηση στη Μεγάλη Ρήτρα έγινε από τους Βασιλείς Θεόπομπο και Πολύδωρο κατά τα μέσα του 8ου αιώνα, και συνίστατο σε μια προσθήκη που έδινε δικαιώμα νετο στη βασιλική ηγεσία και την Αριστοκρατική Γερουσία πάνω στις αποφάσεις του Δήμου όταν η κρίση του δεν ήταν «Ιση», αλλά τροπολογιακή και δεν ταιριάζε με την Καθαρότητα του Όντος (Πλούταρχος, Λουκούργος, 6, 7-8):

ἀι δὲ σκολιὰν ο δῆμος αιροῖτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας ἦμεν.

Ο Θεόπομπος όμως ταυτόχρονα εισήγαγε και τον Θεσμό των Εφόρων για να εμποδίσει τη μετάλλαξη της αριστοκρατίας της φρόνησης σε ολιγαρχία (Πλούταρχος, Λυκούργος, 7, 1-5). Οι θεσμίσεις πρέπει να αλληλοεξισορροπούνται για να διορθώνεται η αποκρυστάλλωση που κάνουν στον ζώντα οργανισμό ενός φυσικού συστήματος.

Η Σπάρτη, το προπύργιο του Δωρισμού, είδαμε, δεν απέφυγε αυτή τη μοίρα. Οι θεσμοί έγιναν εκεί σχήματα, η πολιτεία παρήκμασε, και η πολιτική μορφή του Ελληνικού Πνεύματος πραγματώθηκε αλλού κατά το βέλτιστο. Το χαρακτηριστικό για την Σπάρτη είναι ότι η παρακμή της κράτησε τόσο πολύ πριν τον θάνατο. Δείγμα της σοφίας της αρχικής θέσμισης, που και ως αποστεωμένο σχήμα άντεξε αιώνες παρακμής.

Ας δούμε τί στη φύση των πραγμάτων φθείρει την αρχετυπική φυσική Αριστοκρατία στην Κοινωνία του Ελληνισμού, έτσι ώστε και θεοκύρωτες θεσμίσεις σοφίας να μην αντέχουν τη

διαβρωτική ροή του χρόνου και να αποστεώνονται.

Η Αριστοκρατία της σκέψης και της πράξης, σε πολιτικό επίπεδο η αριστοκρατία της βουλής και της δράσης, προσκόπτει κατά τον ανθρώπινο χρόνο σε έναν ανθρώπινο θεσμό: στην κληρονομικότητα, την συγγένεια και συνάφεια. Η ιδιαίτερη εξοικείωση του γεννώμενου προς τον γεννήτορα στον άνθρωπο, και εν συνεχείᾳ η συνάφεια της συνεταιρείας ειδικών συμφερόντων, προκαλεί τη μεταβίβαση ρόλων (επιρροής) και πόρων (πλούτου) από τον δεύτερο στον πρώτο χωρίς την αναγκαία αριστεία του παραλαμβάνοντος.

Σημειώστε με τεράστια γράμματα ότι δεν προκαλεί εμπλοκή στη λειτουργία της φυσικής αριστοκρατίας η επιρροή αυτή καθ' εαυτή, αλλά η κληρονομική (ή άλλη άλλως τεχνητά θεσμοθετημένη) μεταβίβαση της επιρροής. Δεν ακυρώνει τη λειτουργία της φυσικής αριστοκρατίας ο πλούτος αυτός καθ' εαυτός, αλλά η κληρονομική (ή άλλη άλλως τεχνητά θεσμοθετημένη) μεταβίβαση του πλούτου. Επιρροή και πλούτος, κύδος και φήμη και ισχύς, είναι αναπόσπαστες λειτουργικές παράμετροι κάθε οργανικού φυσικού ανθρώπινου συστήματος. Και μάλιστα τόσο εντονότερα οι παράμετροι αυτές διαφοροποιούνται όσο πιο ελεύθερο και φυσικό είναι το σύστημα. Στο αναρχικό σύστημα (δηλαδή σε ένα σύστημα ελάχιστης πολιτικής θεσμοποίησης) οι παράμετροι αυτές φθάνουν στον ύπατο βαθμό λειτουργικότητας, γιατί εκεί εκμηδενίζονται οι θεσμικοί ρόλοι παντελώς και απομένει για μοναδική αρχή διαφοροποίησης η ικανότητα.

Η θεωρία και η πρακτική της Αθηναϊκής Πολιτείας του 5ου αιώνα π.Χ. αποτελεί το καταυγάζον επίδειγμα ενός τέτοιου φυσικού, ελεύθερου, αναρχικού συστήματος. Για την πρακτική θα μιλήσουμε εκτενώς στο Σεμινάριο. Ως προς τη θεωρία έχουμε την απαράμιλλη διακήρυξη της ουσίας (όχι του ονόματος) της Αθηναϊκής Δημοκρατίας από τον Περικλή στον Επιτάφιο Λόγο του κατά Θουκυδίδη (II, 37, 1 – 2):

«Χρώμεθα γάρ πολιτείᾳ ού ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὅντες τινὶ ή μιμούμενοι εἴτερους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ εἰς ὀλίγους ἀλλ᾽ εἰς πλείονας ὄικεῖν δημοκρατία κέκληται, μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τῷ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξιώσιν, ὡς ἔκαστος ἐν τῷ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλέον εἰς τὰ κοινὰ ή ἀπὸ ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδὲ ἀυτὸν κατὰ πενίαν, ἔχων δὲ τὸ ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανείᾳ κεκώλυται. ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθὴ ημέραν ἐπιτηδευμάτων υποψίαν, οὐ δι᾽ ὄργης τὸν πέλας, εἰ καθηδονήν τι δρᾶ, ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μέν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὄψει ἀχθηδόνας προστιθέμενοι».

Θα αναλύσουμε ενδελεχώς και εντελεχώς στη συνάντησή μας το νόημα αυτής της τριπλής συστατικής αρχής της Αθηναϊκής πολιτείας στην εποχή του Υψηλού Κλασσικισμού, την Ισονομία στα Ιδιωτικά, την Αξιοκρατία στα Δημόσια, την Ελευθερία σε όλα και στο καθένα.

Η τελική λύση του προβλήματος της εντελώς κατάλληλης πολιτικής Μορφής της κοινωνίας του Ελληνικού Πνεύματος είναι η Αθηναϊκή Δημοκρατία του Χρυσού Αιώνα. Το κλειδί ευρίσκεται στην αποθέσμιση του ανθρώπινου συστήματος ώστε να εξασφαλιστεί η αδιατάρακτη λειτουργία της Αρχής της Αριστείας. Με την αποθέσμιση της πολιτικής εξουσίας ευνουχίζεται η ισχύς της κληρονομικότητας και κάθε τεχνητής διανομής πάνω στην ορθολογική κατανομή ρόλων και πόρων, στην φυσική κατανομή που προκύπτει αυτόματα δια του καθολικού Αγώνος, Πατρος Πολέμου πάντων. Δεν χρειάζεται να θεσμίσεις περιορισμούς της επιρροής του πλούτου ή των διαπροσωπικών οικογενειακών ή

εταιρικών συνδυασμών και διανομών, ή και να προσπαθήσεις να τις ακυρώσεις παντελώς. Αυτά είναι Ευρωπαϊκές Ουτοπολογίες. Απλώς απαιτείται να αποθεσμίσεις την πολιτική εξουσία. Τα άλλα βρίσκουν μόνα τους τον φυσικό δρόμο τους. Η αρχή του πλούτου (της επιχειρηματικής δεινότητας) είναι ουσιώδης παράγων της κοινωνικής ευρωστίας, και χρειάζεται τόνωση, όχι αποδυνάμωση. Το ίδιο και η αρχή του Συνεταιρίζεσθαι υπό κάθε έννοια. Η λύση στο πρόβλημα που εισάγει η διασύνδεση και διαπλοκή των δύο αυτών αρχών με την πολιτική εξουσία, δεν ευρίσκεται στη μάταιη προσπάθεια κανονιστικοποίησης των διασυνδέσεων (περιοριστικοί νόμοι) ή αμάλδυνσης των αρχών των ιδιων (αντιοικονομισμός), αλλά στην κατά το δυνατόν αποθέσμιση της πολιτικής εξουσίας. Τότε οι διαπλοκές χάνουν τον θεσμικά θωρακισμένο έτερο πόλο τους και απομαραίνονται.

[Η ριζική αποθέσμιση της Αθηναϊκής Πολιτείας του Υψηλού Κλασσικισμού είναι ένα ορόσημο. Βαθμός προσέγγισης της ιδέας εκείνης είναι ο πολυκαταμερισμός της πολιτικής εξουσίας. – Και προσέξτε ότι εδώ μιλάμε και για θέσμιση εντός ενός φυσικού συστήματος, χωρίς την Ευρωπαϊκή αρχή της ετερότητας Είναι και Υποκειμένου, με την συμπαροματούσα σε αυτή αναποφεύκτως πρακτική εγγενούς και συστηματικής τεχνητότητας].

Αλλά η αποθέσμιση ενός συστήματος, η ύπατη προσομοίωσή του προς ένα κοσμικό φυσικό σύστημα, απελευθερώνει μεν τεράστια ποσά ενέργειας που άλλως καταναλώνονται στην υπερνίκηση τριβών ενός (μάλιστα δυσαρμονίως, ήτοι αντιφυσικώς) θεσμισμένου συστήματος – αλλά ταυτόχρονα οξύνει εις το έπακρον το πρόβλημα της Δύναμης και της δικαιώσης της. Διότι η ουσιώδης Δύναμις δρα πλέον ακάθεκτος εντός του. Και σε αυτήν ακριβώς την ανεμπόδιστη δράση της Δύναμης του Ὁντος οφείλεται το Κλασσικό Υπέρτατο Μέγεθος του 5ου π.Χ. αιώνα. Τη Δύναμη εκφράζουν πρώτα και προηγουμένως οι Ἡρωες, οι Σοφοί, και εν συνεχείᾳ οι Τύραννοι ως σταθεροποιητές ενός αποπροσανατολισθέντος συστήματος κατά τη Μεγάλη Κρίση του Αριστοκρατικού Ιδεώδους τον 6ο αιώνα π.Χ. Αλλά η Δύναμη του Ὁντος (ως σοφία θεωρίας και φρόνηση πράξης) νομιμοποιείται απολύτως κατά την κοσμική τάξη μόνο σε ένα πλαίσιο ελευθερίας. Διότι τότε Δύναμη και Νόμος συμπίπτουν, όπως κατά την Πινδάρειο μεγαληγορία (Fr. 169a1-5 Maehler) :

Νόμος ο' πάντων βασιλεὺς
θνατῶν τε καὶ αθανάτων
'άγει δικαιῶν τὸ βιαιότατον
սπέρτατα χειρὶ. τεκμαίρομαι
'έργοισιν Ἡρακλέος.

Η νομιμοποιημένη Δύναμη ενός ελεύθερου συστήματος: Αθήνα. Η νομιμοποιημένη Δύναμη στη φυσική τάξη του «Κόσμου»: οι θεοί.

Και όμως κάποια μεταβλητή στη Μεγάλη Εξίσωση της Κοσμικής Αρμονίας διαφεύγει. Γιατί στην κλασσική αποθέωση του ανθρώπου γεννάται και ακμάζει το χαρακτηριστικότερο γέννημα του Αθηναϊκού Χρυσού Αιώνα – η Τραγωδία (και η κατοπτρική της Κωμωδία). Μετά τα Έπιη και τους Ελέγους και τους Ιάμβους και τους Διθυράμβους και τα Μέλη και όλη την

υψηλεγένη αγλαία της Επικής και Λυρικής Ποίησης, το πρόβλημα της Δύναμης αναδύεται άλυτο ως Τραγωδία στον κατ' εξοχήν αιώνα του Λόγου του Όντος.

Να το Μυστήριο του Θαύματος της Αθήνας. Το Πνεύμα του Ελληνισμού άδραξε επιτέλους την Αθήνα από όλο τον Ελληνικό χώρο και την έκανε εις εικόνα και ομοίωσή του. Κι έφτιαξε Παρθενώνα και Τραγωδία. Και η Αθήνα καταύγασε τους αιώνες με το απαστράπτον κάλλος της ανυπέρβλητης τελειότητας. Και η Αθήνα οδηγήθηκε ταυτοχρόνως σε πολιτική και ηγεμονική τραγωδία.

Φθονερόν το Πνεύμα. Σαν τον Απόλλωνα που φονεύει παρέργως τον Υάκινθο.

Θα μελετήσουμε τρία μνημεία λόγου και πέτρας για να βρούμε τον μίτο διαφυγής από τον Λαβύρινθο του Μυστηρίου του Θαύματος. Ένα ο Παρθενών: η αποθέωση της ιδεώδους, ανθρώπινης τελειότητας. Δύο η φιλοσοφία του Αναξαγόρα: η Παντοκρατορία του Νου. Τρία η «Προμήθεια» του Αισχύλου: ο Ζευς Τύραννος και η Προμηθεϊκή ανάταξη του κόσμου. Και θα αναλύσουμε αυτά τα μνημεία υπεροχής στα ιστορικά συμφραζόμενά τους και στη νοηματική τους εντέλεια.

Η Χρυσή Αθήνα Τέλος και Τελειότητα του ανθρώπινου παράγοντα. Ηγεμονικός Νους. Και «Τύραννος Πόλις».

Τα ουσιώδη στοιχεία του προβλήματος είναι τα ίδια με αυτά της λύσεως. Χρειάζεται απλώς μια ανακρυστάλλωση για τον φυσικό εναρμονισμό τους.

Στις 8 Απριλίου 1910 το πρωί αυτοκτόνησε ο Περικλής Γιαννόπουλος αφού πρώτα έκαψε όλα τα αδημοσίευτα γραπτά του.

Ιδού ο τρόπος της εξόδου του, της επανόδου του στην φύση, από την οποία προήλθαμε, όπως συνήθιζε να λέγει, «σαν παρακλάδι τυχαίο».

«Μετά τούτο ίππευσε, στεφανωμένος με αγριολούλουδα, και, αφού ανήρτησε επάνω του ένα κομψόν σάκκον πλήρη βαρών κ' επλύθη με αρώματα, ώρμησε προς τα μαινόμενα κύματα και την ανοιξιάτικην μπόραν με απερίγραπτον τραγικήν ορμήν. Όταν έφθασε, καβάλλα εις το άλογο που εκολυμβούσε, εις τα βαθειά, τότε επιυροβόλησε κατά της καφαλής του και εχάθη, ενώ το άλογο, αγριεμένο και ρουθουνίζον, επανήλθεν εις την ακτήν».

Εφημερίς «Εστία», 12 Απριλίου 1910

Στην νεκρολογία του ο Βλάσσης Γαβριηλήδης έγραψε στην εφημερίδα «Αθήναι» της 14ης Απριλίου:

«Δια το πλήθος των Ρωμηών ήτο ένας άγνωστος. Δια το άνθος των ημιμαθών μας ένας περιέργος. Δια μερικούς λογίους χαμάληδες ένας λιβελλογράφος».

Την επομένην ημέρα, 15 Απριλίου, εδημοσίευσε στην ίδια εφημερίδα ένα κείμενο ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Μιλάει για την πυκνότητα της σκέψης του Γιαννόπουλου και για την τεράστια επίδραση που είναι βέβαιος ότι αυτή θα έχει για τους «ιδεολόγους» του μέλλοντος, κυρίως «υπό την έποψιν μάλιστα αισθητικήν. Γνωρίζομεν δε ότι, όταν επηρεάζεται η αισθητική ενός λαού, αυτό αρκεί δια την ολοκληρωτικήν του ανάπλασιν».

Και συνεχίζει:

«Αλλά πρέπει ακόμη να περάσῃ καιρός. Το νέον πνεύμα, το ελληνικόν, συνθλίβει τώρα το μάγγανον του ψυχαρισμού. Πρέπει να λυτρωθή από τον εφιάλτην της γλώσσης δια ν' αρχίση να σκέπτεται και σπουδαιότερα πράγματα. Και όταν κάθε είδους σχολαστικισμός εκλείψῃ, τότε θα φανή ποιός ήτο ο Γιαννόπουλος, και τότε οι νέοι δια τους οποίους έγραψε και οι οποίοι δεν εγεννήθησαν ίσως ακόμη, θ' αγκαλιάσουν το κληρυγμά του, οι δε σοφοί μεταξύ αυτών θα μελετήσουν τας μετρημένας σελίδας του Γιαννόπουλου με το μικροσκόπιον». Και τελειώνει την ευλογία του ανυμνώντας τον ως τον μοναδικό πραγματικά μεγάλο πεζογράφο του Νεοελληνισμού.

Να τι εννοεί ο Ξενόπουλος. Δέστε πως είχε προιδεάσει τον θάνατό του στην ζωή.

«Ένα τιποτένιο παιδί, τρέχον στων γλυκών βουνών της Αττικής τα Αδώνια φώτα, είδε, στων κατάλαμπρων μεσημεριών τα καταγάλανα ουράνια, να περνά το ολόλευκον άτι της αναγεννήσεως με τα τρισμέγιστα κάτασπρα πτερά. Και ετόλμησε, εχύθη, έβαλε το χέρι του στη ρίζα των πτερών του, τα κράτησε λευκόφλογα ορθά. Άνθρωπος και άλογον κατέβηκαν, πάτησαν στη γη. Πίσω τα γυναικάλογα των χιμαιρών σας όλα, χαρμόσυνα χρεμετίζοντα κτυπούν το πανευμορφό χώμα. Νέοι και νέαι της Ελληνικής γης, με κλώνους ελαίας και άνθη δαφνών στρώσατε τον δρόμον, ντύσατε και στολίσατε – βασιλικά σαν Παναγία και καθίσατε ωραία τη μητέρα Ελλάδα για το ταξείδι προς το φως. Με το πρώτο δυνατό τάνυμα των πτερών του, με την ωραία μητέρα προς το φως, το αερένιο παιδί κτυπημένο από το πτερό του, θα πέσῃ νεκρό ηδονικά, με βρεμένα τα χείλη από το μέλι της ηδονής».

Περικλής Γιαννόπουλος, Έκκλησις προς το Πανελλήνιον Κοινόν, 1907, προμετωπίδα.

Μερικούς μήνες πριν την αυτοκτονία του είχε συμβεί η Επανάσταση του 1909.

Δεν θα διαψεύσουμε το Πνεύμα του Ελληνισμού στην τωρινή μας Τρίτη και τελεσιουργό Επανάσταση Αναγέννησης.

«Διότι κάθε' άνθρωπος, κάθε Γῆς – όταν δὲν εἶναι τρελλὸς σὰν Εσᾶς – αφήνεται φυσικὰ ἐις τὴν Φύσιν του καὶ ἐις τὴν γύρω του Φύσιν καὶ ἐκφράζει Άυτήν καὶ Εαυτόν. Διότι ο' κάθε' άνθρωπος κάθε Γῆς δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ αὐτὸν νὰ κάμη φυσικῶς καὶ ὅ,τι καὶ ἀν θελήσῃ ἄλλο δὲν δύναται παρὰ αὐτό, καὶ αὐτὸν μόνον θὰ κάμνῃ, ὅσον καὶ ἀν νομίζῃ ὅτι κάμνει ἄλλο, ὅσον καὶ ἀν προσπαθῇ νὰ κάμη ἄλλο τι· καὶ όταν προσπαθῇ νὰ κάμη ἄλλο τι, δὲν κάμνει ὄύτε αὐτὸν ποὺ δύναται νὰ κάμη καὶ χάνει πᾶσαν ἀτομικότητα καὶ γίνεται γελοιωδέστατος καὶ γίνεται τὸ παίγνιον ἐις τὸ ἀρρώστημα καὶ τὸ μασκάρευμα καὶ τὸ πάθιασμα τῆς Γῆς του ὅπως Σεῖς. Καὶ όταν ο' κάθε Λαός, ο' οἰόσδήποτε Λαός, παίρνῃ πράγματα ΞΕΝΑ ἐίτε θέλων, ἐίτε χωρίς νὰ τὸ καταλαμβάνῃ, ὅπως Σεῖς, τὰ ἀλλάζει καὶ τὰ στραβώνει καὶ τὰ μεταμορφώνει ὅπως Σεῖς. Καὶ όταν ο' οἰόσδήποτε Λαός παίρνῃ πράγματα ΞΕΝΑ καὶ ἀσχετα πρὸς τὴν Φύσιν του καὶ τὴν Γῆν του εἶναι ΨΕΥΤΗΣ, ΨΕΥΤΗΣ, ΨΕΥΤΗΣ. Καὶ όταν ο' Σκοτεινὸς Λαός παίρνῃ τοῦ Φωτεινοῦ τὰ πράγματα καὶ ο' Φωτεινὸς τοῦ Σκοτεινοῦ εἶναι καὶ οἱ δύο παρομοίως ΤΡΕΛΛΟΙ. Καὶ όταν ο' Σκοτεινὸς Λαός παίρνῃ τὰ πράγματα τοῦ Φωτεινοῦ, τὰ σκοτεινάζει καὶ τὰ σκοτώνει καὶ τὰ ξεπατώνει. Καὶ όταν ο' Φωτεινὸς Λαός παίρνῃ τὰ πράγματα τοῦ Σκοτεινοῦ... Στραβώνεται. Καὶ όταν οἱ Σκοτεινοὶ Λαοὶ παίρνουν ἐις τὰ χέρια των τὸ ΠΝΕΥΜΑ καὶ τὰς ΤΕΧΝΑΣ, τὸ Πνεύμα γίνεται ΣΚΟΤΟΣ, τὸ ΩΡΑΙΟΝ γίνεται ΦΡΙΚΗ, η'

ΖΩΗ γίνεται ΚΟΛΑΣΙΣ..»

Περικλής Γιαννόπουλος, Η Ελληνική Γραμμή, pp. 129-30.

Πρωτοδημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Το Ελληνικόν Χρώμα» στο Το Άστυ τον Σεπτέμβριο του 1904.

«Μὲ τὸν Ευρωπαϊσμὸν, φονεύουν τὴν φύσιν τῶν, ζοῦν, κινοῦνται, διανοοῦνται, καλλιτεχνοῦν ἀσκοπα καὶ ἀφύσικα καὶ ἐῖναι ἀστεῖο, διότι δὲν δημιουργοῦν τίποτε, καὶ χάνονται αὐτοὶ.

Ἄνετος, ἐπιτυχῆς πᾶσα φυσικὴ ἐκδήλωσις. Δύσκολος, ἀτυχῆς πᾶσα ἀντιφυσικὴ. Άλλο μελέτη εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς καὶ ἄλλο μίμησις δουλική, γελοία.

Ο Ευρωπαϊσμός, ὃν ἀπομίμησις, δὲν ἐῖναι πρόοδος, ἀλλ ὅπισθιδρομικότης. Πρόοδος ἐῖναι η ἔχειραφέτησις ἀπὸ κάθε μίμησιν, ἡ ἐλευθέρωσις ἀπὸ κάθε δουλείαν, η στροφὴ πρὸς τὴν φύσιν. Εκεῖ η ἀλήθεια, ἐκεῖ η ζωή, ἐκεῖ η πραγματικότης, ἐκεῖ η δημιουργία, ἐκεῖ η πρωτοτυπία. Ούτε ζωγράφος, ούτε γλύπτης, ούτε φιλόλογος, ούτε μουσικός, ούτε ἀρχιτέκτων ἐῖναι κανεὶς ἀληθινός – καὶ μὴ χανώμεθα πλέον ἀλληλοκοροϊδευόμενοι, σώνει ἔνας ἀιών - ὅταν ἐπαναλαμβάνῃ μόνον ὅτι ἔμαθε ἐις τὸν τόπον καὶ τὴν σχολὴν, ὅπου ἐδιδάχθη».

Περικλής Γιαννόπουλος, Η Ελληνική Γραμμή, p. 68.

Πρωτοδημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Η Σύγχρονος Ζωγραφική» στην εφημερίδα Ακρόπολις τον Δεκέμβριο του 1902

Ο Ευρωπαισμός είναι η κόπρος των πιθήκων της εγχώριας Φαυλοκρατίας. Οι δημιουργοί της κοινωνίας θα καθάρουμε την χώρα από το Καθεστώς Υποτέλειας.

Οι συναντήσεις των Σεμιναρίων γίνονται στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α', 2ος όροφος.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική, ανοικτή συζήτηση.

Η εισόδος είναι ελεύθερη.
